

УДК 378.6.338.48:371.38

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Олександра Максимець

*Львівський інститут економіки і туризму,
вул. Лесі Українки, 39, 79008, Львів, Україна*

На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел з'ясовано підходи до трактування сутності позааудиторної роботи студентів. Розглянуто її види та форми організації. На прикладі підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у Львівському інституті економіки і туризму акцентовано на визначальній ролі викладача в організації різних форм позааудиторної роботи професійного спрямування.

Ключові слова: дослідник, керівник, компетентність, лідер, майстерність, наставник, організатор, партнер, позааудиторна робота, порадник, професійне спрямування, професійні якості.

На зламі двох тисячоліть особливого розвитку набула в Україні туристична галузь, для розвитку якої у нашій державі є всі необхідні ресурси, проте вони потребують вмілого використання у створенні туристичних продуктів. Туризм сьогодні, коли для багатьох людей незалежно від віку створилися можливості подорожувати, став стилем і філософією життя. Змінилося й поняття подорожі. Людина, вирушаючи у туристичну мандрівку, сподівається на незабутні враження від побаченого, почутого та на надання їй якісних послуг.

Професії менеджера (з туризму, готельно-ресторанного, готельно-туристичного бізнесу) стають у наш час популярними серед молоді. Якість підготовки фахівців за цими спеціальностями повинна відповідати європейським стандартам, лише за цієї умови Україна сформує свій імідж серед розвинутих туристичних держав. Вимоги до професійної підготовки фахівців туристичної галузі зростають ще й тому, що наша країна бере участь у міжнародних проектах. Зокрема, 2012 року чемпіонат Європи з футболу проводитиметься в Україні. Успіх у його проведенні суттєво залежить від готовності інфраструктури, якості туристичних послуг тощо. З огляду на це перед туристичною галуззю стоять відповідальні завдання, які на належному рівні можуть вирішувати лише висококваліфіковані фахівці. Отже, за цих

умов зростають вимоги щодо якості професійної підготовки студентів під час навчання у вищих навчальних закладах туристичного профілю.

Ефективність та якість підготовки фахівців, як свідчить світовий досвід, ґрунтується на різноманітності форм та методів навчання, удосконаленні методики теоретичного та практичного навчання, оптимального вибору елементів дидактичної системи, використання сучасних педагогічних технологій (проблемного, модульного, ігрового, комп'ютерного, випереджувального, дистанційного навчання тощо), організації самостійної роботи студентів. Така підготовка повинна здійснюватися відповідно до специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців. У такому контексті слушною є думка Н. Грекової, яка акцентує на тому, що особливість майбутньої професійної діяльності спеціаліста в умовах сучасного науково-технічного прогресу полягає насамперед у здатності до подальшого прискореного набуття нових професійних знань, умінь та навичок, а також в умінні самостійно, швидко і якісно вдосконалювати свою кваліфікацію [4, с. 50].

Відповідно до вимог Болонської декларації саме самостійній підготовці студентів приділяється особлива увага. Важливого значення у цьому процесі ми надаємо позааудиторній роботі, що має професійну спрямованість. Добре організована позааудиторна робота з використанням новітніх технологій навчання спонукає студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності, пошуку нестандартних рішень у розв'язанні різноманітних проблемних завдань та ситуацій тощо.

Проте новітні технології, що наявні у професійній діяльності, вимагають від молодих фахівців не лише освіченості, активності, пошуку, але також і самостійності, впевненості, відповідальності, уміння жити і працювати в нових умовах, бути соціально зорієнтованими. Власне таких фахівців сьогодні потребує суспільство [4, с. 50]. З огляду на це позааудиторна робота у підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності набуває важливого значення, а визначальну роль в її організації, на нашу думку, відіграє викладач.

Зазначимо, що різні аспекти підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі розглядають у своїх дослідженнях чимало науковців, зокрема:

- Г. Цехмістрова (діагностика ефективності навчального процесу у вищих навчальних закладах; організація туристської освіти);
- Л. Поважна (зміст і організація практичної підготовки молодших спеціалістів готельного господарства);
- Л. Устименко (реалізація культурно-просвітницького потенціалу в туризмі в організації дозвілля молоді);

- Н. Фоменко (наступність у змісті і організації навчально-виробничих комплексів);
- Н. Хмілярчук (педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери);
- Г. Щука (організація самостійної роботи студентів у процесі підготовки спеціалістів туристичної індустрії) та ін.

Проте аналіз праць цих та інших дослідників засвідчує, що питання ролі викладача в організації позааудиторної роботи майбутніх фахівців туристичної галузі вивчене недостатньо, що підтвердило актуальність окресленої проблеми й визначило вибір теми, мети і завдань дослідження.

Зазначимо, що *мета* нашого наукового пошуку полягала у з'ясуванні категоріальної сутності позааудиторної роботи, визначенні шляхів її ефективної організації у вищих навчальних закладах та ролі викладача у цьому процесі.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати категоріальну сутність поняття “позааудиторна робота”;
- 2) визначити форми організації позааудиторної роботи, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі;
- 3) з'ясувати роль викладача в організації позааудиторної роботи.

Ознайомлення з психолого-педагогічними джерелами за темою наукового пошуку засвідчило, що в сучасній науці наявні різні підходи щодо визначення феномена організації навчальної діяльності студентів, яка здійснюється в позааудиторний час. Для позначення цієї діяльності дослідники вживають низку понять (“самостійна робота студентів”, “самостійна позааудиторна робота”, “самостійна навчальна робота”, “позааудиторна робота”, “індивідуальна робота студентів”, “позаурочна робота”, “самопідготовка”, “самоосвіта”, “самонавчання”, “позааудиторна освіта” та ін.).

З'ясуємо відмінності самостійної аудиторної роботи та самостійної позааудиторної роботи. Аудиторна самостійна робота студентів визначається навчальним планом і програмою навчальних дисциплін, регламентується навчальним розкладом [3, с. 19]. Самостійна навчальна робота студентів в процесі позааудиторних занять відрізняється від аудиторної місцем проведення, змістом, організаційними формами і методами, рівнем самостійності студентів, а також формами обліку і контролю цієї роботи [3, с. 20–21].

За зовнішніми ознаками її поділяють на два види: обов'язкову та додаткову позааудиторну самостійну роботу. У визначенні сутнісних ознак кожного з цих видів ми дотримуємося думки Н. Грекової [3, с. 20–21].

Позааудиторна обов'язкова самостійна робота студентів, яка є логічним продовженням аудиторних занять, передбачена навчальним планом і програмою. Вона охоплює різні види навчальної діяльності студентів (наприклад, самостійне опрацювання лекційного матеріалу, підготовку до семінарських, практичних і лабораторних занять, виконання завдань, передбачених змістовими модулями, написання курсових, дипломних і магістерських робіт та ін.). Ця робота відбувається під керівництвом викладача, який дає завдання, консультує, визначає терміни їх виконання.

Самостійна робота студентів, яка введена в навчальний процес, виконується без безпосередньої участі викладача, але за його завданням і у спеціально відведений для цього час. Студенти свідомо намагаються досягти поставленої у завданні мети. Однак в цьому випадку затрати часу не регламентуються розкладом. Залежно від своїх здібностей та зусиль студент визначає режим і час виконання цієї роботи, яку контролює викладач на аудиторних заняттях. Будь-яка самостійна робота так чи інакше має зовнішнє вираження — в усній або письмовій формі [3, с. 20].

Додаткова самостійна робота студентів у позааудиторний час проводиться понад обов'язкову академічну за спеціальним планом, залежно від особистих інтересів і нахилів студентів. Вона пов'язана з глибоким і всебічним вивченням тих дисциплін, з яких спеціалізуються студенти, має яскраво виражений творчий характер і виконується не тільки з метою засвоєння знань, але й створення чогось нового. Цей вид занять не входить у навчальний план, але розширює і поглиблює їхні знання за обраною спеціальністю, тобто охоплює самоосвітню роботу студентів [3, с. 21].

Зауважимо, що позааудиторна робота на відміну від навчальної діяльності має свої специфічні особливості, які полягають у свободі дій студентів. Студенти можуть добровільно вибирати різні види занять, які проводяться у позааудиторній роботі. Завдання викладача вищого навчального закладу — допомогти, спрямувати студентів до тих чи інших видів (або форм) позааудиторної діяльності. Важливо не допустити, щоб хтось зі студентів залишався осторонь цієї діяльності.

Однією із особливостей позааудиторної діяльності є різноманітність форм. Зокрема, К. Коробова виділяє такі форми позааудиторної роботи:

- масову роботу — клуби, вечори, диспути, конкурси, вікторини, організація виставок тощо;
- гурткову роботу — предметні гуртки, науково-дослідна робота студентів та ін.;
- індивідуальну роботу студентів — підготовка доповідей, індивідуальні консультації тощо [5, с.119].

Зазвичай зміст і форми позааудиторної роботи визначаються інтересами, уподобаннями і запитамі студентів. Проте в організації цієї

роботи важливою є її спрямованість на майбутню професійну діяльність. Це, на наш погляд, посилює мотивацію студентів та потребу займатися різними видами позааудиторної роботи. За такого підходу професійно зорієнтовану позааудиторну роботу вони сприймають як таку, що є потрібною і корисною передусім для них, а також для колективу, в якому навчаються. Цей аспект в організації позааудиторної роботи має брати до уваги кожен викладач і, зважаючи на це, добирати різні методи педагогічного впливу на мотивацію та стимулювання діяльності студентів (наприклад, відчуття ситуації успіху, переконання, власний приклад, громадська думка та ін.). У цьому контексті йдеться про чітку професійну спрямованість позааудиторної роботи студентів.

Зазначимо, що у трактуванні поняття “професійна спрямованість” в педагогічній літературі є різноманітні підходи. Зокрема, її розглядають у таких значеннях: інтерес до професії (М. Єлаєв); нахил до певного виду діяльності (О. Каганов); поєднання установок (Л. Йовайша); єдність почуттів й прагнення до оволодіння професією (О. Землянська); система захоплень, бажань, інтересів, нахилів, ідеалів, світосприймаць і переконань особистості (Г. Кашканова); вибірне ставлення до професії (В. Кривневич), комплекс вибірних за вартістю та емоційно-вольових ставлень особистості до професії (Ю. Вавілов) [2, с. 5].

Наші дослідження засвідчують, що у проведенні позааудиторних заходів професійного спрямування роль викладача набуває неабиякого значення, оскільки результат позааудиторної роботи значною мірою залежить від її правильної і цілеспрямованої організації. Урізноманітнення форм і методів позааудиторної роботи дає змогу викладачеві залучити до неї всіх студентів, незалежно від їхнього рівня знань з тої чи іншої навчальної дисципліни. Під час позааудиторної роботи студенти, об'єднуючись за інтересами і професійними уподобаннями, суттєво поліпшують свої знання, удосконалюють практичні вміння і навички, набувають досвіду професійної діяльності, що розвиває їхню пізнавальну активність, творчість, ініціативність і самостійність, сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності, особистісному і професійному становленню, і, відповідно, допомагає знайти своє місце у житті.

У роботі зі студентами викладач одночасно виконує безліч соціально-професійних ролей: він мотивує діяльність, заохочує до співпраці, навчає, консулює, оцінює активність і результативність діяльності, дає поради, застерігає, надихає на творчість, розвиває здібності й особистісні риси, виховує тощо. Проте у всякому разі викладач — це менеджер навчального процесу, який відповідає за те, щоб в результаті навчальної діяльності та навчальної взаємодії було досягнуто певних результатів [1, с. 99].

У досягненні певних позитивних результатів важлива роль викладача, що, на нашу думку, сповна може реалізуватись через такі риси, як “майстерність” та “компетентність”.

Розглянемо деякі форми позааудиторної роботи професійного спрямування, яку проводять у Львівському інституті економіки і туризму, та з'ясуємо роль викладача в їх організації.

Особливою формою позааудиторної роботи у підготовці фахівців туристичної галузі є робота студентів у Навчальному туристично-інформаційному центрі інституту. Туристично-інформаційний центр тісно співпрацює з усіма кафедрами інституту та бібліотекою. У структурі туристично-інформаційного центру створено п'ять робочих груп. Керівниками цих груп є креативні науково-педагогічні працівники та студенти інституту. Тут студенти у позанавчальний час набувають навичок роботи щодо збору, узагальнення та поширення інформації про рекреаційні, туристичні, культурно-історичні ресурси, заклади розміщення та харчування, транспорт, об'єкти торгівлі, розважальні заклади, туристичні агенції Львова, Львівщини, України.

Якщо викладач, який веде науковий пошук, захоплений науковими ідеями, організовує дослідження і одержує наукові результати, то він не тільки сприяє розвитку науки, а й формує у студентів допитливість, бажання займатися творчими пошуками, закладає основи подальшої науково-методичної роботи [6, с. 137]. Студенти нашого інституту під керівництвом досвідчених викладачів проводять наукові дослідження з вивчення туристичного потенціалу Західного регіону, здійснюють пошук інформації та нагромаджують банк даних про міжнародні і вітчизняні туристичні ресурси, розробляють нові туристичні продукти (буклети, путівники, фотоальбоми), проводять презентації.

Окрім того, викладачі інституту застосовують для підготовки фахівців туристичної сфери таку форму позааудиторної роботи, як проведення інтерактивних семінарів, наприклад, “Віртуальна інформація глобалізованого світу про стан туристичної та готельно-ресторанної інфраструктури”, залучаючи до цього студентів різних курсів та спеціальностей.

Під час семінару студенти презентують екзотичні види туристичних послуг, наприклад, обслуговування в готелі “на даху”, у підводному готелі, в готелі-печері, чи надання послуг в льодовому готелі. Студенти також презентують цікаві ідеї в ресторанному бізнесі: застосування автоматизованої системи подавання страв, обслуговування в “Небесному ресторані”, який здіймається в повітрі на платформі, функціонування підводного ресторану. Презентують також туристичні послуги, які надаються у найсучасніших аеропортах світу (Гонконгівський інтернаціональний аеропорт, Японський міжнародний аеропорт, Цюріхський аеропорт), аквапарках тощо.

Інтерактивний семінар забезпечує двосторонній зв'язок між аудиторією і організаторами семінару. Мета проведення таких семінарів — у пошуку віртуальної інформації щодо інноваційних ідей в галузі туризму, зокрема у готельному та ресторанному бізнесі, та донесенні її до студентів, майбутніх фахівців туристичної галузі. Роль викладача полягає у поданні ідеї його проведення та спрямуванні на пошук інформації в Інтернеті, до вироблення навичок роботи в конкурентному середовищі щодо оперативного одержання найсучаснішої інформації та її використання з метою отримання зиску, що є важливим у ринкових умовах.

На прикладі цікавих креативних ідей, які виробило людство в туристичній індустрії, такі семінари покликані навчити студентів використовувати ці ідеї у власному туристичному бізнесі. Адже цієї інформації студент не знайде ще в жодному підручнику чи посібнику. Готуючи фахівця з туризму, викладачі інституту працюють на випередження під девізом “Віртуальна інформація сьогодні — фаховий підручник завтра”.

На сучасному етапі розвитку інформаційного потенціалу глобальних комп'ютерних мереж виникла можливість активізації позааудиторної роботи студентів на підставі використання нового додаткового засобу отримання та передавання інформації. У ситуації, коли студенти добре вміють орієнтуватися в різноманітних пошукових стратегіях Інтернету, роль викладача полягає не в контролі, а в стимулюванні, активізації, скеровуванні студентів на всебічне використання Інтернету в науково-пошуковій діяльності.

Підсумовуючи, зауважимо, що викладач у позааудиторній роботі виконує роль та функції організатора, консультанта, інструктора, дослідника, радника. Він регулює та корегує діяльність студентів, розкриває та розвиває їхні науково-пошукові здібності, підтримує позитивні ідеї та наміри.

Роль викладача також полягає в умінні викликати у студента бажання вчитися не тільки під час аудиторних занять, а також збагачувати свої знання через різні форми позааудиторної роботи. А це приведе до формування у студентів ціннісної мотивації, що спонукуватиме їх до досконалого опанування обраної професії.

Висвітлено лише деякі аспекти щодо ролі викладача в організації позааудиторної роботи у підготовці фахівців туристичної галузі, яка проводиться у Львівському інституті економіки і туризму. Зазначимо, що ця проблематика потребує подальшого вивчення та широкого висвітлення.

-
1. *Бутенко Н.* Формування і презентація іміджу викладача як складова його професійно-педагогічної культури та запорука ефективної діяльності // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2005. Вип. 19. Ч.1. С. 96–102.

2. *Волкова В. В.* Формування професійної спрямованості студентів-менеджерів на початковому етапі навчання: Автореф. дис. ...канд. пед. наук. Луганськ, 2000.
3. *Грекова Н. П.* Активизация самостоятельной учебной работы студентов в процессе внеаудиторных занятий: Дис. ...канд. пед. наук. М., 2006.
4. *Джунусалиєва Г. Д., Висоцька З. І., Ковальська Н. А.* Удосконалення організації самостійної роботи студентів у контексті завдань Болонського процесу // Матеріали XIII міжнар. наук.-метод. конф. Управління якістю підготовки фахівців. Ч. 1. Одеса, 2008. С. 50–51.
5. *Коробова Е. В.* Формирование познавательной активности студентов экономических специальностей средствами игровых технологий: Дис. ...канд. пед. наук. М., 2003.
6. *Миринова С.* Професійна спрямованість дидактичних принципів як засіб формування ціннісних орієнтацій студентів // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2006. Вип. 21. Ч. 2. С. 133–140.
7. *Шиманський М.* Викладач вищої школи: майстер, провідник, партнер студентів // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2005. Вип. 19. Ч. 1. С. 9–15.

ROLE OF THE HIGHER SCHOOL TEACHER IN ORGANIZING THE EXTRAMURAL WORK OF FUTURE SPECIALISTS IN TOURIST BRANCH

Oleksandra Maksymets'

*Institute of Economy and Tourism of L'viv
Lesya Ukrainka Str., 39, UA – 79008 L'viv, Ukraine*

The article finds out on the basis of psychological and pedagogical analysis the approaches to interpreting the essence of students' extramural work. It examines its types and forms of organization. It lays a focus on the determinative role of a teacher in organizing different forms of profession oriented extramural work on the example of preparing prospective specialists in tourist branch at L'viv Institute of Economy and Tourism.

Key words: researcher, supervisor, competence, leader, skills, mentor, organizer, partner, extramural work, adviser, professional approach, professional qualities.

**РОЛЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ОРГАНИЗАЦИИ
ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ
ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ**

Александра Максимець

*Львовский институт экономики и туризма,
ул. Леси Украинки, 39, 79008 Львов, Украина*

На основании анализа психолого-педагогических источников выяснены подходы к определению сущности внеаудиторной работы студентов. Рассмотрены ее виды и формы организации. На примере подготовки будущих специалистов туристической отрасли во Львовском институте экономики и туризма акцентировано на существенной роли преподавателя в организации различных форм внеаудиторной работы профессиональной направленности.

Ключевые слова: исследователь, руководитель, компетентность, лидер, мастерство, наставник, организатор, партнер, внеаудиторная работа, советчик, профессиональная направленность, профессиональные качества.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008